

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 6

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 420 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 30-iyunda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Oliy ta'lim islohotlarida – muhandislik maktablarini institutsional rivojlantirish asoslari	16
Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Abduqunduzova Nazokat Usmonqulovna	
Xufiyona iqtisodiyot mamlakatimiz rivojiga to'siq bo'lmoqda	20
Muxiddin Kalonov	
"Yashil" iqtisodiyotni moliyalashtirish amaliyotini takomillashtirish	24
Muhammadiyeva Maftuna	
Oliy ta'lim tizimidagi islohotlarda innovatsion yechimlarning zarurati	27
Abduqunduzova Nazokat Usmonqulovna	
Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishda ish beruvchilar va yonlanuvchilar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni aniq sotsiologik baholash.....	31
Dustmurodov Orifjon Ismatilloevich	
Перспективы развития средств размещения в экологическом туризме на охраняемых природных территориях Узбекистана.....	40
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Bank kartalari orqali ko'rsatilayotgan xizmatlari bozorining rivojlanish borasidagi asosiy tendensiyalari va muammolari	49
To'irov Yunus Alamovich	
Kichik biznes subyektlarida innovatsionraqabatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish orqali import o'rnini bosish strategiyasini shakllantirish istiqbollari.....	55
Rustamov Alisher Raxmataliyevich	
Nodavlat umumiy o'rta ta'lim maktabning faoliyati samaradorligini aniqlashda innovatsion usullardan foydalanish.....	62
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna	
Tijorat banklarida bank risklarini boshqarishning strategik ahamiyati.....	67
Altibayev Xudayberdi Kuvandikovich	
Klaster iqtisodiy subyekt sifatida: mohiyati va tasnifi.....	71
Usmonov Sharofiddin Pazlitdinovich	
Tijorat banklari tomonidan yoshlar tadbirkorlik faoliyatini kreditlashning nazariy-uslubiy jihatlari.....	76
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalari xalqaro tasnifi: nazariya va tendensiya.....	81
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
Iqtisodiyot transformatsiyasi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar moliyaviy resurslarini boshqarishda metodologik yondashuvlar va ilmiy qarashlar	86
Jiyanova Nargiza Esanboyevna	
Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini samarali tashkil etish mezonlari va omillari.....	93
Z. Abdikarimova, S. Madaminov	
Savdo korxonalari boshqaruv samaradorligini oshirish imkoniyatlari.....	97
Q. J. Mirzayev, Sh. M. Islomov	
Sociological Assessment of Migration Processes	102
Gulmurodov Kamoliddin Abdukodir ugli	
Current issues of business management in the context of digitalization of the economy	112
Safarov Bakhtiyor Djurakulovich, Kadirova Zulhumor Namazovna, Dadabaev Kuchkor Abdullaevich	
Методические основы маркетинговых стратегий акционерных обществ.....	118
Эркинов Шахзод Баходир ўғли	

Insurance Mechanisms in Foreign Trade: Mitigating Risk and Facilitating Global Commerce	125
Abirkulova Sohijjamol	
Improving the Conceptual Framework for Modernizing the Tax System (Using the Example of Uzbekistan)	130
Bakhrom Nomazov	
Ayollarning inson kapitalini rivojlantirishda kraudfanding platformasining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	136
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Evaluating the Environmental Sustainability of Uzbek Firms in the Green Economy.....	142
Nurbek Xalimjonov Ulugbek ugli	
O'zbekiston iqtisodiyotini innovatsion rivojlanishida inson kapitalining roli	148
Eshmirzayev Faruddin Ilhomjonovich, Salimova Zaxro Sobirjon qizi	
Agroklasterlarda asosiy vositalarni modernizatsiyalash va ta'mirlash xarajatlarini tahlil qilish	155
G'afforov Ilhomjon Ilyosjonovich, Mirzayev Behzod Abdug'ofur o'g'li, Narzullayev Nodirbek Aziz o'g'li	
Improving the Practice of Increasing the Effectiveness of Managing Innovation Processes in Commercial Banks	160
Juraev K. T.	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanish	164
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish va yashirin iqtisodiyotni kamaytirishda solliqlarning roli va ahamiyati.....	169
Madraximov Baxtiyorjon Ortiqboy o'g'li, Rizayev Xabib Abduraufovich, Namazov Sa'dulla Namozovich	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tishning joriy holati tahlili.....	175
Rahmatullayeva Dilbar Olimovna	
Buxoro viloyatida savdo xizmatlari raqobatbardoshligini baholash uslubi-yatini takomillashtirish..	181
Raxmatov Akmal Anvar o'g'li	
The Contribution of Transport in the Development of Tourism Industry (Case Study: Uzbekistan).....	187
Rofeeva Rukhshona Shavkatovna	
Yoshlarning sayohat manzillarini tanlashdagi omillar	192
Qurbanbayev Shuhrat Bakbergenovich	
Improving the Effective use of Funds From Taxes and Fees in Kashkadarya Region	196
Shakhzod Zokhidov	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida sanoat korxonalarida iqtisodiy salohiyatni boshqarish	202
Kadirova Shaxnoza Ilhomovna	
Yangi O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida kadrlar tayyorlash masalalari.....	207
Usmonov Baxodir Suvonqulovich	
Temir yo'l transportida innovatsion faoliyatni rivojlantirish yo'llari	211
Nasimov Shavkat Vasiyevich	
O'zbekistonda banklararo raqobat.....	219
Zunnunova Xulkar Muxtorovna	
O'zbekistonning xalqaro moliya tizimiga integratsiyasini ta'minlashni takomillashtirish	225
Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna, Kuchkarov Sanjar Baxtiyarovich	
Respublikamizda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish istiqbollari	229
Abduxamid Abdumalikovich Bektemirov	
Iqtisodiy xavfsizlik tushunchasining mohiyati.....	233
Aripov Oybek Abdullayevich, Madiyorov Shavkatbek Muxtarovich	

Aksiyadorlik jamiyatlarida konsolidatsiyalashgan moliyaviy holat to'g'risida hisobot tuzishning bosqichlari.....	237
Eshonqulov Azamat Abdiraximovich	
Davlat moliyaviy nazoratining turlari va shakllari.....	241
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich	
Tog' turizmini rivojlantirish manfaatlarini yo'lida investitsiya resurslarini to'plash mexanizmlarini ishlab chiqish samaralari.....	245
Xidirov Alimardon Dagarovich	
The Main Role of the Teacher While Managing the Classroom and Some Aspects of Teaching English	248
Nilufar Turdiyeva	
Davlat xususiy sherikchilik faoliyatining menejment funksiyalari tizimida muvofiqlashtirishning ahamiyati	252
Suleymanov Farrux Raximjon o'g'li	
Qishloq xo'jalik mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmlari va sohada amalga oshirilayotgan tarkibiy-miqdoriy o'zgarishlar dinamikasi	256
G. Sh. Qo'ldosheva, A. J. Toshboyev	
Логистика в Азии: опыт и перспективы оптимизации	260
Каюмова Паризода	
Temir yo'l transportida yo'lovchi tashish imkoniyatlarini oshirishning zamonaviy yondoshuvlari...	266
G. I. Abdulxamidova	
Повышение эффективности использования местных налогов и сборов в Кашкадарье: международная перспектива	272
Shahzad Zokhidov	
Financial and Credit Support for Investment and Innovative Developing Activities of a Tourist Enterprise	275
Rozokov Mukhammadaziz Mansurovich	
Роль контроля качества по хранению и переработке зерна в обеспечении продовольственной безопасности Республики Узбекистан	282
Холбекова Дилобар Расулжон кизи	
O'zbekistonda mahalla boshqaruvi tizimi faoliyatini takomillashtirish masalalari.....	289
Gafurov Ubaydullo Vaxabovich	
Kichik biznes va tadbirkorlik sharoitida oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish va sotishning xorijiy tajribasi	296
Dilnoza Meyliyeva	
Cross Cultural Preblems in International Business Negotiations	301
Xoldarova Fariza Tuxtabayevna	
Yengil sanoatning raqobatbatdosh hududiy-ishlab chiqarish klasterlarini rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribani qo'llash	304
Haydarova Shoxista	
Konchilik sanoati korxonalarining innovatsion jarayonlarni rivojlantirish xususiyatlari	310
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
Korxonalarda risk boshqaruvi mexanizmlarini joriy etish va inson resurslaridan foydalanish istiqbollarini takomillashtirish	315
Tashpulatova Muniraxon Mahmudovna	
Spin korxonalar – texnologiyalarni tijoratlashtirishda muhim tuzilma sifatida	320
O'rinov Dilshodjon Axmadjonovich	
Mintaqalarda makroiqtisodiy barqarorlikning ta'minlanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillarni takomillashtirish strategiyasi	324
Xolbekova Feruza Rasulovna	

Iqtisodiy o'sish va aholi daromadlari o'rtasidagi bog'liqlikning nazariy asoslari.....	329
Hasanova Nigora Hasan qizi	
Современное состояние маркетинга на рынке ценных бумаг Республики Узбекистан.....	334
Юлдашев Жамшид Аббарович	
Sog'liqni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik asosidagi investitsion loyihalarni moliyalashtirish	340
S. A. Karabayev	
Axborot telekommunikatsiya tarmog'i korxonalarida korporativ boshqaruv samaradorligi	334
Temirov Anvarxon Abdulazizxonovich	
Qishloq xo'jalik mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmlari va sohada amalga oshirilayotgan tarkibiy-miqdoriy o'zgarishlar dinamikasi	347
G.SH.Qo'ldosheva ¹ , A.J.Toshboyev ²	
Yengil sanoatning raqobatbatdosh hududiy-ishlab chiqarish klasterlarini rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribani qo'llash	351
Haydarova Shoxista	
Konchilik sanoati korxonalarining innovatsion jarayonlarni rivojlantirish xususiyatlari	357
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
Korxonalarda risk boshqaruvi mexanizmlarini joriy etish va inson resurslaridan foydalanish istiqbollarini takomillashtirish	362
Tashpulatova Muniraxon Mahmudovna	
Spin korxonalar - texnologiyalarni tijoratlashtirishda muhim tuzilma sifatida	367
O'rinov Dilshodjon Axmadjonovich	
Yoshlarning sayohat manzillarini tanlashdagi omillar	371
Qurbanbayev Shuhrat Bakberganovich	
Mahalla institutini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning institusional tahlili.....	375
Bahriddinov Viqorjon Akbar o'g'li	
O'zbekistonda investitsion faoliyat, uni moliyalashtirishning zamonaviy ko'lamlari.....	380
va o'ziga xos xususiyatlari	
Kuvatova Oliya Sheraliyevna, Husenov Muhriddin Bahriddinovich	
Xalqaro moliya institutlari faoliyatining davlatlar rivojlanishiga ta'siri (Yevropa Taraqqiyot va Tiklanish banki misolida).....	384
Muxtorov Jahongir Muxtor o'g'li	
Davlat sektorida buxgalteriya hisobining xalqaro standartlariga muvofiq daromadlar hisobini tashkil etish	390
Meliboyev Akmal G'aybullayevich	
Qurilish materiallari ishlab chiqarish quvvatlari va asosiy ishlab chiqarish fondlarining t uzilishi hamda hajmi	394
Muxtasar Karimova Isroiljon qizi	
Ayollar tadbirkorligi nazariyasining takomillashuvi xususida.....	398
Sharofiddinova Gulnoza Iloxomjonovna	
O'zbekistonda soliq ma'murchiligida joriy etilgan soliqlarni undirish mexanizmini takomillashtirish masalalari	403
Maxmadustov Jalol Maxmadustovich	
Soliq majburiyatlari ijrosini takomillashtirish yo'llari.....	408
Mirzaaliyeva Gulchehra Abduvali qizi	
Сравнительное исследование финансовой отчетности, подготовленной в соответствии с мсфо и нсбу.....	413
Эргашева Шахло Тургуновна	

QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQUARISH QUVVATLARI VA ASOSIY ISHLAB CHIQUARISH FONDLARINING TUZILISHI HAMDA HAJMI

Muxtasar Karimova Isroiljon qizi

Farg'ona politexnika instituti tadqiqotchi

Annotatsiya: Maqolada ta'lim sohasidagi bugungi kunda hududlardagi sanoatning yyetakchi tarmoqlarining transformatsiya jarayonlarini jadallashtirish asosida tarmoqlarning samaradorligini oshirish uchun iqtisodiyot taraqqiyotining muhim shartlaridan biri ishlab chiqarish resurslaridan oqilona foydalanishdir yo'nalishlari va boshqalar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Ishlab chiqarish quvvatlari bilan bog'liq ushbu masalalarning yechimi bilan ko'plab olimlar va tadqiqotchilar shug'ullanganlar, agregat, sex ekstrapolyatsiya, me'yoriy usul, kontrakt usuli, fondlor, hajmiy ishlab chiqarish.

Abstract: The article analyzes that one of the most important conditions for economic development is the rational use of production resources to increase the efficiency of industries based on accelerating the transformation of leading industries in modern regions in the field of education.

Key words: Many scientists and researchers have been engaged in the solution of these issues related to production capacities, aggregate, sex extrapolation, meyor method, contract method, fondlor, volumetric production.

Аннотация: В статье анализируется, что одним из важнейших условий развития экономики является рациональное использование производственных ресурсов для повышения эффективности отраслей на основе ускорения процессов трансформации ведущих отраслей промышленности в современных регионах в сфере образования.

Ключевые слова: Решением этих вопросов, связанных с производственными мощностями, занимались многие ученые и исследователи, агрегатный, половой экстраполяции, критериальный метод, метод контракта, Фондор, объемное производство.

KIRISH

Bugungi kunda hududlardagi sanoatning yyetakchi tarmoqlarining transformatsiya jarayonlarini jadallashtirish asosida tarmoqlarning samaradorligini oshirish uchun iqtisodiyot taraqqiyotining muhim shartlaridan biri ishlab chiqarish resurslaridan oqilona foydalanishdir. Bu orqali korxona faoliyati samaradorligini oshirish jarayoni sezilarli darajada o'zgaradi. Ma'lumki, ishlab chiqarishning muhim tarkibiy qismlarining mazmun mohiyati jamiyatni harakatga keltirishning asosiy vositasi hisoblanadi. Shuning uchun ham undagi sifat o'zgarishlari va ulardan oqilona foydalanish yo'llarini aniqlash iqtisod uchun muhim ahamiyatga egadir. Bashariyat taraqqiyotining barcha bosqichlari uchun ishlab chiqarish omillari umumiy bo'lsa-da, ular mutaxassislar tomonidan turlicha izohlangan. Masalan, «Siyosiy iqtisod» darsligida: ishlab chiqarishning moddiy va shaxsiy omillari mavjudligi e'tirof etiladi. Mehnat qurollari va mehnat predmetlari (yer, suv, yer osti boyliklari kabi tabiiy boyliklar va hokazo) ishlab chiqarish vositalari sirasiga kiritiladi. Ishchi kuchi esa, ishlab chiqarishning shaxsiy omili, deb yuritiladi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitlariga oid asarlarda ishlab chiqarishning to'rt omili: mehnat, kapital, yer-suv, tadbirkorlik qobiliyati keltirib o'tiladi. Bu yerda eng muhim masala ishchi kuchi bilan mehnat orasidagi farqni ochib berishdir. Ma'lumki, mehnat kishining ya'ni, ishchi kuchining muayyan maqsadga yo'naltirilgan faoliyat jarayonidir. Ayni shu jihatdan ham ishchi kuchi tushunchasidan butkul farq qiladi. Ba'zi adabiyotlarda ularni bir ma'noda ishlatishga odatlanishgan, bu esa o'z navbatida chalkashliklarni keltirib chiqaradi. Mehnat turli omillarning birikib, amal qiladigan jarayoni ekanini biz yaxshi tushunamiz. Ishchi kuchi, yuqorida aytganimizdek, insonning mehnatga bo'lgan aqliy va jismoniy qobiliyati, uning bilimi hamda malaka darajasi bilan birgalikda

ishlab chiqarishga qatnashishiga tayyor turgan omil bo'lib xizmat qiladi, mehnat esa ishchi kuchining ishlab chiqarish vositalari bilan qo'shilishi natijasida sodir bo'ladigan va ma'lum samara olishga qaratilgan faoliyat hisoblanadi. Korxonaning ishlab chiqarish quvvati deganda, ilg'or texnologiyalarni, ilg'or tashkil etishni hisobga olgan holda, ishlab chiqarish uskunalari va maydonlaridan to'liq foydalangan holda sotish rejasida nazarda tutilgan assortiment va assortimentda maksimal mumkin bo'lgan mahsulot ishlab chiqarishni tushunish odatiy holdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Kapital tushunchasi ham turli adabiyotlarda turlicha talqin qilinadi. Bir qator g'arb iqtisodchilari L.Valras, J.Klark va I.Fisherlar kapitalga daromad keltiruvchi, foyda keltiruvchi, foiz keltiruvchi qiymat sifatida qarashgan. Biroq, kapital tushunchasining ikki tomoni mavjud bo'lib, uning bir tomoni moddiy va ashyoviy, ikkinchi tomoni esa uning qiymat ko'rinishidan iboratdir. Kapital deganda o'z egalariga daromad keltiradigan ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishning hamma sohalarida ishlatiladigan ishlab chiqarish vositalarini, sotishga tayyor turgan tovarlarni, yangi vositalar va ishchi kuchini sotib olishga mo'ljallangan pul mablag'larini, ularning ashyoviy tomoni va qiymatining birligini tushunamiz. Aniqroq aytadigan bo'lsak «kapital» ham qiymatga, ham nafillikka ega bo'lgan, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonida foydalaniladigan vositalardir.

Barcha adabiyotlarda yerga deyarli bir xil tushuncha beriladi, ya'ni yer deganda tabiiy resurslar tushuniladi: o'tloqlar, yaylovlar, tuproq unumdorligi, qazilma boyliklar, havo, o'rmon, suv va hokazo.

B.A. Rayzberg, L.SH. Lozovskiyning zamonaviy iqtisodiy lug'atida ishlab chiqarish quvvatiga muayyan korxonada jihoz va ishlab chiqarish maydonlaridan to'liq foydalangan holda muayyan davrda (odatda, bir yil, bir oy) maksimal ishlab chiqarish mumkin bo'lgan mahsulot hajmi sifatida ta'rif berilgan.

Ko'plab iqtisodiy adabiyotlarda salohiyat va ishlab chiqarish quvvatlari munosabatini turlicha talqin qilib kelinmoqda. Ulardan bir guruhlari: "sanoat korxonalari va sohalarining salohiyati ularning ishlab chiqarish quvvatlari bilan ifodalanadi" degan fikrni ma'qullaydilar.

AQSHlik professor R.B. Cheyz talqinida ishlab chiqarish quvvati – bu "biznes kategoriyasi bo'lib, ko'proq korxona muayayn davrda yerishishi mumkin bo'lgan mahsulot (yoki xizmat) ishlab chiqarish hajmi sifatida tushuniladi"[5] AQSH, Germaniya, Yaponiya va boshqa mamlakatlarda o'tgan asrning 60-yillaridan boshlab bu sohadagi ilmiy tadqiqotlarga jiddiy e'tibor qaratilganligiga qaramay xorij iqtisodiy adabiyotida ishlab chiqarish quvvati tushunchasi borasida aniq bir barqaror tushuncha shakllanmagan. Ishlab chiqarish quvvatiga qariyb yigirmatacha ta'rif berilgan, jumladan: ishchi, standart, amaliy, iqtisodiy, texnik minimal, me'yor, afzal, maksimal, nazariy, muhandislik, gipotetik nuqtai nazardan mualliflar yondashgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada Ishlab chiqarish quvvatlari bilan bog'liq faoliyat manbalari va usullarining nazariy jihatlariga bag'ishlangan ilmiy asarlari o'rganilgan. Tadqiqot metodologiyasi sifatida adabiyotlarning qiyosiy tahlili va farazni asoslash usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Rejalashtirilgan hisob-kitoblarda "Ishlab chiqarish quvvati" va "Ishlab chiqarish dasturi" tushunchalari bir xil emas. Agar birinchisi korxonaning ma'lum sharoitlarda ma'lum vaqt ichida fizik ko'rinishda maksimal miqdorda mahsulot ishlab chiqarish qobiliyatini ko'rsatsa, ikkinchisi rejalashtirilgan davrda quvvatlardan foydalanish darajasini tavsiflaydi. Rejalashtirishda ishlab chiqarish dasturi, shuningdek, korxona quvvati bir xil tabiiy (shartli tabiiy) va qiymat birliklarida ifodalanadi. Masalan, traktor zavodining quvvati traktor birligi bilan, qurilish materiallari sanoati korxonalari – kvadrat metr kg, tonna, konserva zavodi – minglab oddiy bankalar bilan o'lchanadi.

Ishlab chiqarish quvvatlarini rejalashtirish uning qiymatini belgilovchi omillarni hisobga olishga asoslanadi. Quvvatlarni hisoblashda quyidagi omillar hisobga olinadi:

- asosiy ishlab chiqarish fondlarining tuzilishi va hajmi;
- uskunaning sifat tarkibi, jismoniy va ma'naviy eskirish darajasi;
- asbob-uskunalar unumdorligi, makondan foydalanish, mahsulotlarning mehnat zichligi, xomashyodan mos mahsulot olishning ilg'or texnik standartlari;
- qo'llaniladigan texnologik jarayonlarning progressivligi;
- mutaxassislik darajasi;
- korxonaning ish tartibi;
- ishlab chiqarish va mehnatni tashkil etish darajasi;
- uskunaning ish vaqti fondi;
- xom ashyo sifati va yetkazib berishning muntazamligi.

- Ishlab chiqarish quvvati o'zgaruvchan. Imkoniyatlarning ishdan chiqishi quyidagi sabablarga ko'ra yuzaga keladi:
- uskunaning eskirishi va ishdan chiqishi;
- mahsulotlarni ishlab chiqarishning murakkabligini oshirish;
- mahsulotlar nomenklaturasi va assortimentidagi o'zgarishlar;
- ish vaqti fondini qisqartirish; uskunani ijaraga berish muddati tugashi. Xuddi shu omillar teskari yo'nalishda harakat qiladi.

Ishlab chiqarish quvvatlarini rejalashtirish rejalashtirilgan hisob-kitoblar majmuasini amalga oshirishdan iborat bo'lib, quyidagilarni aniqlash imkonini beradi:

kirish quvvati;

chiqish quvvati;

quvvatdan foydalanish ko'rsatkichlari.

Shuni ta'kidlash kerakki, ishchi kuchi insonning mehnatga bo'lgan aqliy va jismoniy qobiliyatlarining yig'indisi bo'lganligi uchun bozor iqtisodiyoti sharoitida inson emas, mehnat jarayoni ham emas, balki ishchi kuchi tovar sifatida sotiladi, uning boshqa tovarlar kabi qiymati va manfaatligi mavjuddir va binobarin, uning bozori bo'ladi. Shuning uchun hozirgi kunda keng qo'llanilayotgan mehnat bozori tushunchasi o'rniga ishchi kuchi bozori, mehnat resurslari o'rniga ishchi kuchi resurslari deyilsa maqsadga muvofiq bo'lar edi.

Bugun bozor iqtisodiyoti sharoitida tadbirkorlik faoliyatiga juda katta e'tibor qaratiladi. Tadbirkor avvalo tashkilotchi, yangilikka intiluvchi, tashabbuskor, iqtisodiy va boshqa xatarlardan ogoh, mas'uliyatni o'z zimmasiga ola biluvchi, eng muhimi iqtisodiy resurslar: ishlab chiqarish vositalari va ishchi kuchi resurslari, tabiiy resurslarning bir-biri bilan uyg'un tarzda ishlay olishini ta'minlaydigan shaxsdir.

Bunday fazilatlar tadbirkorlikning asosiy harakatga keltiruvchi omil hisoblanadi. Manbalarda axborot va uning vositalarini, ekologik omillarni ham ishlab chiqarishda alohida o'rin tutuvchi vosita deb qaralmoqda. Fikrimizcha, yer va kapitalda o'z ifodasini topuvchi bu omillarni keltirish topologiya bo'ladi xolos. Ammo ishchi kuchi va jihozlar birgalikda ishlab chiqarish quvvatini belgilaydi, xuddi shu omil ishlab chiqarish samaradorligini yuksaltirishda asosiy birlik ekaniga shubha qilmasa ham bo'ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ta'kidlash lozimki, sanoat ishlab chiqarishining samaradorligi foydalanilgan ishlab chiqarish fondlarining hajmi, tarkibi, texnik holati va ulardan qay darajada foydalanilganligiga bog'liq. Aynan fond qaytimining ortishi hamda quvvatlar va jihozlar to'liq hajmda ishga solinishini ta'minlash korxonalarning faoliyat samaradorligini oshirishning muhim yo'nalishi hamda ularning raqobatbardoshligini ta'minlashning muhim shartidir.

Ishlab chiqarish quvvatlarini, ularning hajmi, ulardan foydalanish darajasiga ta'sir qiluvchi omillarni, har bir omilning ta'sir darajasini tavsiflashga va hokazolarga turlicha qarashlar mavjud. Bunda:

ishlab chiqarish quvvatlarining tabiati qandayligi, ishlab chiqarish quvvatlari iqtisodiy kategoriyami, ijtimoiy-iqtisodiy, texnikmi yoxud texnik-iqtisodiy kategoriyami ekanligi aniqlanadi;

ishlab chiqarish quvvatlari qanday me'yorlar bo'yicha va qanday vaqt fondidan kelib chiqib aniqlanadi;

ishlab chiqarish quvvatlarini qanday jihozlardan kelib chiqib aniqlash kerak;

yetakchi bo'lim, agregat, sex sifatida qaysinisini qabul qilish kerak;

qanday jihoz ishlab chiqarish zanjirining zaif qismi hisoblanadi – shular xususida ko'plab bahs-munozaralar olib borilgan.

Ishlab chiqarish quvvatlari bilan bog'liq ushbu masalalarning echimi bilan ko'plab olimlar va tadqiqotchilar shug'ullanganlar. Biroq, o'rganilayotgan tushuncha borasida yagona fikr yo'q.

Mavjud nuqtayi nazarlarning har biriga to'xtalmagan holda, aytib o'tamizki, ushbu muammo bilan shug'ullanadigankopchilik olim va mutaxassislar ishlab chiqarish tizimining (agregat, sex, korxona va h.k.) ishlab chiqarish quvvati deganda belgilangan nomenklatura va assortiment doirasida, jihoz va ishlab chiqarish maydonlaridan foydalanish, eng yangi texnologiya va texnikani joriy etish, optimal ish tartibini, mehnat va ishlab chiqarishni ilmiy tashkil etishning progressiv me'yorlari asosida hisoblab chiqilgan imkon qadar mumkin bo'lgan yillik maksimal darajadagi mahsulot ishlab chiqarish (yoki xom ashyo ishlab chiqarish, qayta ishlash) qobiliyati tushuniladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Michael L. Pinedo. Planning and Scheduling in Manufacturing and Services 2nd ed. 2009 Edition. Noor Ahmed Raaz. Basic Procedure of Production Planning and Control in Textile Industry. B.Sc. in Apparel Manufacturing. Asst.
2. Merchandiser at A.M.C.S Барташев Л. В. Техничко-экономические расчеты при проектировании и производстве машин. – М.: Машиностроение, 1973. – 384 с.

3. Бромвич М. Анализ экономической эффективности капиталовложений /Пер, с англ. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 432 с.; Виханский О.С, Менеджмент: Учебник / О.С. Виханский, А.И. Наумов. – 3-е изд. – М.: Гардарики, 1999. – 528 с.
4. Белов А.И. Экономика организации (предприятия): Практикум / А.И. Белов, Г.Н. Добрин, А.Е. Карлик; Под общ. ред. проф. А.Е. Карлика. – М.: ИНФРА. – М, 2003.
5. By Richard B. Chase – Production and Operations Management: Manufacturing and Services (8th Edition). 1998.889 p.
6. By Richard B. Chase – Production and Operations Management: Manufacturing and Services.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

